

**Управління Верховного комісара
Організації Об'єднаних Націй з прав людини**

**Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні
16 серпня – 15 листопада 2015 р.**

I. РЕЗЮМЕ

1. Це дванадцята доповідь Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ) щодо ситуації з правами людини в Україні, підготовлена за результатами роботи Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні (ММПЛУ)¹. Вона охоплює період з 16 серпня по 15 листопада 2015 року².

2. Протягом звітного періоду, незважаючи на зниження інтенсивності бойових дій, збройний конфлікт на сході України продовжував істотно впливати на людей, які проживають в зонах, охоплених конфліктом, та на їх права людини. Відсутність ефективного контролю³ зі сторони Уряду України над значною частиною державного кордону з Російською Федерацією (в окремих районах Донецької та Луганської областей) продовжувала сприяти притоку боєприпасів, озброєння та бойовиків з Російської Федерації на території, які контролюються озброєними групами, що несе приховану загрозу відновлення бойових дій.

3. «Припинення вогню в рамках перемир'я»⁴, погоджене 26 серпня 2015 року в Мінську призвело до значного зниження інтенсивності бойових дій, особливо в вересні та жовтні. Відведення окремих видів важкого озброєння українськими збройними силами та озброєними групами посприяло істотному зменшенню жертв серед цивільного населення. Однак, в першій половині листопада посилювалися бойові сутички вздовж лінії зіткнення, зокрема із застосуванням артилерійських систем. Тривожні повідомлення про новий етап поступової ескалації бойових дій в окремих гарячих точках, особливо поблизу Донецька, викликають побоювання можливого відновлення обстрілів житлових районів без дотримання принципу розрізнення, від чого раніше страждали охоплені конфліктом зони.

4. Кількість жертв серед цивільного населення, зафіксованих ММПЛУ в період між 16 серпня та 15 листопада становила 178 (47 загиблих та 131 поранених). Це 232-відсоткове зменшення порівняно з попереднім звітним періодом (з 16 травня по 15 серпня), коли було зафіксовано 413 жертв серед цивільного населення (105 вбитих та 308 поранених). Вибухонебезпечні пережитки війни та саморобні вибухові пристрої

¹ ММПЛУ була розміщена в Україні 14 березня 2014 року для моніторингу ситуації з правами людини в Україні, представлення доповідей та внесення рекомендацій Уряду України та іншим суб'єктам щодо вирішення проблем у сфері прав людини. Більш детально мандат Місії описаний в параграфах 7-8 доповіді УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні від 19 вересня 2014 року (A/HRC/27/75).

² Доповідь також містить оновлену інформацію щодо нещодавніх подій у справах, про які доповідалося в попередні звітні періоди.

³ Російська Федерація продовжувала відправляти «конвої білих вантажівок» без повної згоди або огляду України, їх точний пункт призначення або зміст неможливо було перевірити.

⁴ Вперше припинення вогню було погоджене 5 вересня 2014 року; в грудні 2014 року через триваючі бойові дії, було досягнуто угоди про «режим тиші»; після нової ескалації бойових дій в січні-лютому 2015 року нове припинення вогню було погоджено 12 лютого 2015 року. Угоді від 26 серпня також передувала ескалація бойових дій в червні-серпні 2015 року.

спричинили 52% усіх жертв серед цивільного населення протягом звітнього періоду, підкреслюючи гостру необхідність проведення масштабної діяльності з розмінування та інформування про мінну небезпеку по обидві сторони лінії зіткнення. Загалом з середини квітня 2014 року по 15 листопада 2015 року ММПЛУ зафіксувала принаймні 29 830 жертв (Збройні сили України, цивільне населення та члени озброєних груп) в районах, охоплених збройним конфліктом, на сході України, включаючи принаймні 9 098 вбитих та принаймні 20 732 поранених⁵.

5. ММПЛУ продовжувала отримувати повідомлення про серйозні порушення прав людини населення, яке проживає на територіях, які контролюються самопроголошеною «Донецькою народною республікою»⁶ та самопроголошеною «Луганською народною республікою»⁷, з новими повідомленнями про вбивства, катування та жорстоке поводження, незаконне тримання під вартою та примусову працю. Місцеві жителі продовжують залишатися без ефективного захисту своїх прав. Місця тримання під вартою, створені або контрольовані озброєними групами залишалися фактично недоступними для незалежного нагляду та міжнародних організацій, зокрема, ММПЛУ не мала доступу до осіб, які тримаються під вартою. Часом з міркувань безпеки ММПЛУ не мала доступу до територій, де за повідомленнями мали місце порушення прав людини.

6. ММПЛУ спостерігала подальше посилення паралельних «структур управління» «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки», з їх власною законодавчою базою, включаючи паралельні системи правоохоронних органів та органів правосуддя («поліція», «прокуратура» та «суди»), що є порушенням Конституції України та суперечить Мінським угодам. ММПЛУ повторно наголошує, що «посадові особи» «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки» відповідають і мають бути притягнуті до відповідальності за порушення прав людини, скоєні на територіях, які знаходяться під їхнім контролем. Це зокрема стосується осіб, на яких лежить відповідальність за злочинні діяння підлеглих.

7. Зусилля Уряду України, спрямовані на збереження територіальної цілісності України та відновлення законності та правопорядку в зонах, охоплених конфліктом, продовжували супроводжуватися повідомленнями про насильницькі зникнення, довільне затримання та тримання *інкомунікадо*, а також катування та жорстоке поводження з людьми, які підозрюються в посяганні на територіальну цілісність або тероризмі або вважаються прихильниками «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки». Співробітники Служби безпеки України, як видається, користуються високим ступенем безкарності з рідкими випадками розслідувань заяв стосовно них.

8. ММПЛУ повторно наголошує, що необхідно провести належне та оперативне розслідування кожного повідомлення про випадки порушення міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права українськими військовослужбовцями та співробітниками правоохоронних органів, притягнути порушників до відповідальності та забезпечити отримання компенсацій жертвами. Без цього безкарність буде залишатися розповсюдженою. Незалежність правосуддя при розгляді таких справ часто ускладнюється тиском та погрозами політичних активістів, які вважають обвинувачених патріотами.

⁵ Це консервативна оцінка ММПЛУ, зроблена на основі доступних даних. Більш детально див. примітку 32.

⁶ Надалі згадується як «Донецька народна республіка».

⁷ Надалі згадується як «Луганська народна республіка».

9. Введені в січні 2015 року обмеження пересування через лінію зіткнення залишаються однією із основних проблем для людей, які проживають в зоні, охопленій конфліктом, призводячи до їх ізоляції, перешкоджаючи їхньому доступу до медичних послуг та соціальних виплат та руйнуючи родинні зв'язки, при відсутності чітких переваг з точки зору безпеки. При всього лиш чотирьох транспортних коридорах, які працюють в Донецькій області і лише одному нещодавно відкритому пішохідному пункту пропуску в Луганській області, переміщення в обидва боки та неподалік від лінії зіткнення було дуже обмеженим, переповненим та часозатратним. Люди часто проводять години і навіть ночі, очікуючи в чергах проходження блокпостів, маючи обмежений доступ до води та санітарних умов. Наявність мін вздовж офіційних транспортних коридорів становить загрозу безпеці та несе особливу небезпеку вздовж інших доріг, які перетинають лінію зіткнення. Наближення зими створює додаткові труднощі для людей, які очікують, щоб перетнути лінію зіткнення.

10. Приблизно 2,9 мільйона людей, які проживають в зонах, охоплених конфліктом⁸, продовжували стикатися з труднощами при реалізації своїх економічних і соціальних прав, зокрема, доступу до якісної медичної допомоги, житла, соціальних послуг та виплат, а також компенсаційних механізмів за пошкоджене, конфісковане або розграбоване майно. Багато людей продовжують покладатися на гуманітарну допомогу, яка була ще більше обмежена. Попередня заборона переміщення вантажів з території, контрольованої Урядом, на контрольовані озброєними групами території, спочатку вплинула на товаропотік. Нещодавня вимога реєстрації організацій, які здійснюють доставку гуманітарної допомоги, введена «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», призвела до зменшення кількості гуманітарних організацій, які працюють на територіях, контрольованих озброєними групами. Труднощі, з якими стикалися багато жителів, включаючи тих, які знаходяться в державних закладах інституційного догляду, ще більше посилюються з наближенням зими та скороченням простору для ведення гуманітарної діяльності. Становище приблизно 800 000 людей, які проживають по обидва боки лінії зіткнення, є особливо тяжким.

11. Медіа фахівці, які працюють на територіях, контрольованих озброєними групами, повідомляли про розповсюдженість самоцензури серед місцевих журналістів з міркувань особистої безпеки. Процедура акредитації іноземних журналістів «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою» стала більш складною, деяким було відмовлено в акредитації на підставі того, що вони були «пропагандистами». В той же час список іноземців, включаючи співробітників ЗМІ, яким Урядом було заборонено в'їзд в Україну за ймовірну популяризацію терористичній діяльності або підриг територіальної цілісності, продовжував розширятися.

12. Зібрання проти політики «Донецької народної республіки» або «Луганської народної республіки» були вкрай рідкими, оскільки люди бояться збиратися та висловлюватися. На контрольованій Урядом території поведінка поліції під час альтернативних демонстрацій, які проводилися «прихильниками єдності України», викликає занепокоєння: як було показано 2 листопада 2015 року в Одесі, коли жодних заходів не було вжито для попередження нападу «прихильників єдності України» на «прихильників федералізації», які вшановували пам'ять жертв насильства 2 травня 2014 року.

⁸ 2,7 мільйона людей, які проживають на територіях, які знаходяться під контролем озброєних груп, включаючи 600 000 – вздовж лінії зіткнення та 200 000 жителів контрольованої Урядом території вздовж лінії зіткнення (Гуманітарна група в країні).

13. Все ще не забезпечено притягнення до відповідальності винних у вбивствах протестувальників та інших порушеннях прав людини, скоєних під час подій на Майдані з листопада 2013 року по лютий 2014 року. Незважаючи на те, що причетність вищих посадових осіб до вбивств протестувальників була встановлена, ніхто до сих пір не був притягнутий до відповідальності. Аналогічно відсутній прогрес у забезпеченні притягнення до відповідальності за загибель 48 осіб (шістьох жінок і 42 чоловіків) під час насильства 2 травня 2014 року в Одесі.

14. Рішення, прийняте в жовтні Вищим адміністративним судом України, яким на Уряд України було покладене зобов'язання відновити виплати пенсій та соціальних виплат людям, які проживають на територіях, контрольованих озброєними групами, залишається невиконаним.

15. В Автономній Республіці Крим⁹, статус якої визначено резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 68/262¹⁰, жителі півострова продовжували зазнавати суттєвого скорочення своїх прав через застосування обмежувальних правових норм, накладених Російською Федерацією. Їхнє право на громадянство було порушено. Незважаючи на те, що вони можуть мати українські паспорти і не будуть притягатися до відповідальності за нерозкриття цього факту, жителі Криму отримали громадянство Російської Федерації автоматично, за відсутності вибору – отримати паспорти громадян Російської Федерації, або втратити роботу та соціальні виплати. ММПЛУ документувала нові випадки, які відображають відсутність гарантій на справедливий суд, ефективного розслідування порушень прав людини та захисту прав людей, які знаходяться в місцях тримання під вартою. Ці випадки стосуються в основному кримських татар та людей, які підтримують Крим як невід'ємну частину Української Держави.

16. 20 вересня за ініціативою лідерів кримських татар почалася торговельна блокада Криму з материкової України, спрямована на привернення уваги до порушень прав людини в Криму; організатори блокади також вимагали присутності міжнародних спостерігачів на півострові. Зі своїх спостережень на трьох пунктах пропуску на адміністративному кордоні з середини листопада, ММПЛУ відзначила дії по забезпеченню реалізації блокади українськими активістами в уніформі, які незаконно перебрали на себе правоохоронні функції. За наявними повідомленнями активісти мають неофіційний список «зрадників», якій служить підставою для незаконного затримання та тримання осіб під вартою. Співробітники правоохоронних органів, які перебувають на пунктах пропуску часто або зазвичай бездіяльні, просто спостерігаючи за ситуацією.

17. 25 серпня Президент України прийняв першу Національну стратегію у сфері прав людини. Для забезпечення її імплементації велася робота з розробки Плану дій щодо реалізації Національної стратегії. З листопада 2014 року Уряд, групи громадянського суспільства, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини та міжнародні організації співпрацювали в процесі створення п'ятирічної дорожньої карти щодо вирішення системних викликів в сфері прав людини та питань, пов'язаних з конфліктом.

18. 8 вересня, Україна прийняла юрисдикцію Міжнародного кримінального суду щодо ймовірних злочинів, скоєних на її території після 20 лютого 2014 року. Це була друга заява, подана Україною після визнання в квітні 2014 року юрисдикції Суду щодо ймовірних злочинів, скоєних на її території з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року, під час подій на Майдані.

⁹ Надалі згадується як Крим.

¹⁰ <http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/RES/68/262>.

19. Парламент прийняв декілька законів, які вимагалися Планом дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, зокрема, антикорупційні закони та пряму заборону дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності в трудових відносинах. Був також прийнятий закон, яким створюється Державне бюро розслідувань, якому доручено розслідування тяжких злочинів та порушень прав людини, скоєних правоохоронними органами, військовослужбовцями та державними службовцями. Певного прогресу в Конституційній реформі було досягнуто після прийняття Парламентом в першому читанні законопроекту про внесення змін до Конституції щодо децентралізації влади.